

Jacek Gudowski
Sąd Najwyższy

TOWARZYSTWO SPORU – PRZYPADEK WSPÓŁCZESTNICTWA SPECJALNEGO W SPRAWIE O UZGODNIENIE TREŚCI KSIĘGI WIECZYSTEJ Z RZECZYWISTYM STANEM PRAWNYM

I. Współczestnictwo procesowe jest tak stare, jak proces cywilny; stanowi jego organiczną i genetyczną część, oprócz bowiem podłoża antropologicznego¹, ma również – jak sam proces – głęboką motywację pragmatyczną, a w wielu wypadkach uzasadnienie ściśle prawne, wypływające z prawa materialnego. Twierdzi się także trafnie, że źródłem współczestnictwa może być „natura rzeczy”².

Już w procesie legisakcyjnym, stanowiącym rzymską pierwocinę postępowania cywilnego³, dalekiego od późniejszych, a zwłaszcza współczesnych jego form, można odnaleźć załączki współczestnictwa procesowego w przypadkach dochodzenia praw wynikających z mancypacji⁴. W razie ewikcji, a więc odebrania rzeczy kupującemu przez „prawego” właściciela z tego powodu, że sprzedawca nie był właścicielem, kupujący mógł „dopozwać”, a więc ulokować w procesie obok siebie zbywcę rzeczy⁵.

Wiele więcej miejsca dla współczestnictwa – po obu stronach procesu – czynił proces formularny, uwzględniający wielopodmiotowość stosunków prawnych. Podmioty tych stosunków mogły wspólnie pozywać lub być pozywane, co

¹ Człowiek jest ze swej natury istotą społeczną, „stadną”, o ugruntowanym poczuciu wspólnoty, skłonny do zachowań grupowych (por. np. J. Kulpińska, *Człowiek jako istota społeczna*, (w:) Z. Krawczyk, W. Morawski (red.), *Socjologia. Problemy podstawowe*, Warszawa 1991, s. 55 i n.).

² Próbę objaśnienia „natury rzeczy” jako źródła współczestnictwa podjął S. Włodyka, *Współczestnictwo konieczne w procesie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1967, nr 10, s. 103. Por. także S. Włodyka, *Podmiotowe przekształcenie powództwa*, Warszawa 1968, s. 15 i n.

³ Prawo rzymskie zasadniczo nie posługiwało się prawnotechnicznymi terminami „proces cywilny” lub „prawo procesowe cywilne”; było to prawo „odnoszące się do skarg” (*ius quod ad actiones pertinet*).

⁴ Na przykład W. Osuchowski, *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1966, s. 46 i n., s. 342 i n. oraz s. 418 i n.

⁵ W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, Warszawa–Kraków 1988, s. 21; W. Osuchowski, *Zarys...*, s. 342.

legitymizowało zarówno współuczestnictwo formalne, jak i współuczestnictwo materialne, np. przy dochodzeniu *rei vindicatio* w odniesieniu do rzeczy będącej przedmiotem współwłasności⁶. W epoce procesu formularnego pojawiły się także zaczątki współuczestnictwa koniecznego, obejmującego sytuacje, w których w procesie musiały występować wszystkie strony spornego stosunku prawnego. Jako przykład podaje się skargę przeciwko współopiekunom⁷, np. z powodu sprzeniewierzenia w majątku pupila (*actio rationibus distrahendis*) albo nadużycia uprawnień lub nieuczciwości (*crimen suspecti tutoris*)⁸. Można także wymienić dochodzenie praw wynikających ze wspólnoty rodzinnej (*consortium erecto non cito*)⁹ albo ze wspólnoty dziedziców (*coheredes*)¹⁰. Wtedy także wykształciła się *exceptio pluris litis consortium*, tj. zarzut pozwanego w sporze o własność nieruchomości, sprowadzający się do żądania od powoda, aby wystąpił wspólnie z zainteresowanymi krewnymi lub ze współdziedzicami¹¹.

Do szczególnego rodzaju współuczestnictwa mogło dojść w związku z wniesieniem *actio populares*, skargi przysługującej każdemu obywatelowi, a więc także grupie obywateli, wytaczanej w interesie prywatnym przeciwko osobie naruszającej dobro publiczne¹². W razie wytoczenia takiej skargi przez grupę obywateli, pretor najczęściej wybierał „najzdolniejszego, który proces przeprowadzał”¹³.

Jeszcze więcej miejsca dla współuczestnictwa stwarzał proces kognicyjny, przewidujący obok dotychczasowych przejawów mnogości podmiotowej także interwencję uboczną, która na trwałe weszła do praktyki sądowej jako jedno z bardzo użytecznych urządzeń procesu cywilnego¹⁴. Jej korzenie sięgają skargi

⁶ W. Litewski, *Rzymski proces...*, s. 40; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2003, s. 392.

⁷ W. Litewski, *Rzymski proces...*, s. 41.

⁸ W. Osuchowski, *Zarys...*, s. 308.

⁹ *Ibidem*, s. 334 i 430; F. Longchamps de Brier, *Spadki*, (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Brier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009, s. 259; T. Giaro, *Posiadanie i prawa rzeczowe*, (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Brier, *Prawo rzymskie...*, s. 376.

¹⁰ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1978, s. 493.

¹¹ R. Taubenschlag, *Proces polski XIII i XIV wieku do Statutów Kazimierza Wielkiego*, Lwów 1927, s. 36 i n.; J. Baszkiewicz, *Prawo rzymskie i prawo kanoniczne w kulturze politycznej Polski XIII i XIV stulecia*, (w:) A. Gieysztor (red.), *Historia kultury średniowiecznej w Polsce. IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Warszawie 13–15 września 1963. Referaty*, Warszawa 1963, s. 76. Nawiasem mówiąc, *exceptio pluris litis consortium* została zakwestionowana przez Justyniana (C.III.40.2; por. także *Instytucje Justyniana*, tłum. C. Kunderewicz, Warszawa 1986, s. 172).

¹² R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*, Warszawa 1955, s. 318.

¹³ W. Miklaszewski, *Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym*, Warszawa 1885, s. 45.

¹⁴ Proces kognicyjny nie znał natomiast interwencji głównej, będącej wynikiem skargi incydentalnej wniesionej przeciwko obu stronom toczącym spór między sobą (por. A. Janowicz, *O interwencji t.z. ubocznej w procesie cywilnym*, Warszawa 1882, s. 3).

dziedzica koniecznego o obalenie niegodziwego testamentu (*querella inofficiosi testamenti*); pozwany dziedzic testamentowy mógł złożyć wniosek o dopuszczenie do działania u jego boku osoby zainteresowanej oddaleniem skargi, np. zapisobiorcy¹⁵. Do dorobku procesu kognicyjnego należy także skarga przeciwko wyrokowi uzyskanemu na skutek zмовы stron (*collusio*); mogły ją zainicjować osoby „z zewnątrz”, niebiorące udziału w sprawie, w której zapadł taki wyrok, zainteresowane jego obaleniem¹⁶. Bywało, podobnie jak przy *actio populares*, że jeżeli wyrok został zaskarżony przez kilka osób, organ sądowy dokonywał wyboru jednej z nich, z najlepszą opinią moralną albo najbardziej pokrzywdzoną. Pozostałe osoby mogły wtedy wystąpić w roli interwenientów ubocznych¹⁷.

Ogólnie rzecz ujmując, współuczestnictwo procesowe było w okresie rzymskim stosowane rzadko, zapewne także ze względów czysto utylitarnych. Akt pozwania (*in ius vocatio*) był stosunkowo bardzo skomplikowany i wymagał podjęcia przez powoda wobec pozwanego wielu sformalizowanych przedsięwzięć, nie tylko o charakterze prawnym¹⁸.

Proces średniowieczny, także polski proces cywilny uprawiany w tym okresie dziejów, przewidywał współuczestnictwo w sporze w różnych jego przejawach. Wynikało ono zazwyczaj z istoty stosunku prawnego będącego przedmiotem sporu, czego typowym polskim przykładem są spory graniczne, które wymagały udziału w sprawie (pозwania) wszystkich właścicieli graniczących gruntów („ścienników”), albo spory o współwłasność rzeczy. Znałoby także współuczestnictwo następce, spowodowane śmiercią jednej ze stron i koniecznością zajęcia jej procesowego miejsca przez wszystkich spadkobierców¹⁹. Dopuszczano również zmianę strony na skutek zbycia przedmiotu sporu (sukcesja singularna) albo tzw. wymienienie zachodźcy, czyli odpowiednik znanego prawu rzymskiemu podmiotowego poszerzenia sporu na skutek ewikcji²⁰. Współuczestnic-

¹⁵ W. Litewski, *Rzymski proces...*, s. 83; K. Kolańczyk, *Prawo...*, s. 485 i n.

¹⁶ Niewykluczone, że był to początek „opozycji trzeciego”, choć P. Ryłski tego nie potwierdza (por. P. Ryłski, *Opozycja osoby trzeciej (terce opposition) – nadzwyczajny środek zaskarżenia francuskiej procedury cywilnej*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 5, s. 130). Warto przypomnieć, że „opozycja trzeciego”, przeszczepiona z procedury francuskiej do procedury rosyjskiej, obowiązywała przez pewien okres na części ziem polskich i była dość powszechnie stosowana (art. 795 rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r.).

¹⁷ W. Litewski, *Studia nad rzymskim postępowaniem kognicyjnym*, Kraków 1971, s. 40 i n.

¹⁸ Na wszystkich etapach procesu rzymskiego pozwanie było aktem prywatnym albo – w zależności od sprawy – prywatnym z pierwiastkami oficjalności (W. Miklaszewski, *Wykład postępowania cywilnego...*, s. 142; W. Litewski, *Rzymski proces...*, s. 22, 43 i 84). Powoda obciążało nie tylko wezwanie pozwanego do stawiennictwa przed sądem, ale także – zwłaszcza w początkowym okresie – „fizyczne” doprowadzenie go przed sąd. Jest jasne, że w takiej sytuacji łatwiej było skutecznie pozwać jedną osobę niż kilka.

¹⁹ J. Rafacz (*Dawny proces polski*, Warszawa 1925, s. 89) podaje, że w jednym ze źródeł odnotowano 62 osoby uczestniczące w sporze o własność.

²⁰ J. Rafacz, *Dawny proces...*, s. 90 i n.

two – pierwotne i następne – powodowało wiele skutków procesowych, m.in. w zakresie opłat sądowych oraz zastępstwa procesowego²¹.

Polski proces średniowieczny nie znał interwencji ubocznej w jej współczesnym ujęciu, przewidywał natomiast interwencję główną, która jednak nie prowadziła do współuczestnictwa stron toczącego się sporu jako pozwanych w sporze z osobą trzecią. Osoba ta pozywała tylko jedną z tych stron, ta zaś miała prawo żądać odroczenia (zawieszenia) procesu do czasu rozstrzygnięcia sporu głównego²².

W okresie procesu, który jest określany jako nowożytny, mający swe początki w epoce Oświecenia, a materializujący się w prawodawstwie państw europejskich w XIX wieku, instytucja współuczestnictwa procesowego, zwanego incydentalnie w polskim języku prawnym i prawniczym także „towarzystwem sporu”²³, okrzepła i doczekała się trwałych, uniwersalnych form. Jak podkreślano, współuczestnictwo zostało przyjęte przez wszystkie racjonalne ustawodawstwa europejskie, ma ono bowiem oczywiste uzasadnienie „w potrzebie jednolitego orzecznictwa w sprawach będących z sobą w łączności, niemniej w dobrze zrozumiałej ekonomii procesowej, dbałej o łączenie kilku sporów w jeden proces i dbałej o jak najmniejsze koszty procesowe”²⁴. Ważył więc przede wszystkim argument pragmatyczny, coraz mocniej obecny w nowoczesnej myśli o procesie cywilnym, jako

²¹ Każdy uczestnik sporu ponosił osobne opłaty sądowe, a skazanie na grzywnę jednego z uczestników rozciągało się na pozostałych współuczestników. W praktyce uczestnicy sporu występujący po jednej stronie procesu ustanawiali jednego spośród siebie do reprezentowania pozostałych (J. Rafacz, *Dawny proces...*, s. 89 i n.). Był to – podobnie jak w przypadku rzymskiej *actio populares* – swoisty prototyp przedstawiciela grupy we współczesnej *class action*.

²² J. Rafacz, *Dawne prawo...*, s. 72.

²³ A. Balasits, wybitny procesualista polski, profesor austriackiego prawa procesowego cywilnego we Lwowie, przetłumaczył tytuł II rozdziału I części pierwszej austriackiego kodeksu postępowania cywilnego z 1895 r. *Streitgenossenschaft und Hauptintervention* jako „Towarzystwo sporu i interwencja główna” (por. *Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie*, t. II, *Procedura cywilna*, Lwów 1895, s. 42). Z tego względu współuczestnicy nazywani byli „towarzyszami sporu”. Choć F. K. Fierich, mimo wielu krytycznych uwag do tego tłumaczenia kodeksu, nie zakwestionował „towarzystwa sporu” (F. K. Fierich, *Zapiski literackie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1896, s. 56 i n.; por. jednak zastrzeżenia komisji terminologicznej Towarzystwa Prawniczego Lwowskiego i odpowiedź A. Balasista, *Kronika*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1896, s. 168 i n.), czas pokazał, że taka polska nazwa omawianej instytucji, określanej w prawie rzymskim w zależności od kontekstu jako *comparticipatio*, *cohaeres*, *consortium* albo *litisconsortium*, niestety nie przyjęła się, nawet w okresie PRL, gdy słowo „towarzysz” było darzone szczególną atencją. W polskim ustawodawstwie początków XX wieku obowiązywała nazwa „współuczestnictwo”, wyparta następnie – po reformie języka polskiego z 1936 r. – przez „współuczestnictwo” (por. pojęcie „spółnik” w Kodeksie zobowiązań oraz w Kodeksie handlowym z 1933 r., ale już „wspólnik” we wszystkich powojennych wydaniach tych kodeksów oraz oczywiście w Kodeksie cywilnym z 1964 r.).

²⁴ X. Fierich, *Strony i ich zastępcy*, Polska Procedura Cywilna. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Postępowania Cywilnego, t. I, z. 1 i 2, Warszawa 1928, s. 57; Ś. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego. Artykuły 1–507 z komentarzem*, cz. I, Poznań 1938, s. 69.

działaniu zmierzającym jak najsprawniej i jak najbardziej skutecznie do ustalenia i urzeczywistnienia spornych między stronami praw prywatnych²⁵.

Współuczestnictwo procesowe (współuczestnictwo w sporze) znalazło zatem swoje trwałe miejsce również w polskim prawie procesowym cywilnym, uchodzącym w okresie przedwojennym za postępowe, spójne i użyteczne²⁶. Śladem wielu kodeksów europejskich, zwłaszcza obowiązujących na ziemiach polskich²⁷, w Kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. przewidziano współuczestnictwo formalne i materialne oraz współuczestnictwo jednolite (art. 69 i 70)²⁸, a także inne przejawy mnogości podmiotów procesowych, tj. interwencję uboczną oraz interwencję główną (art. 72 i n.)²⁹. Kodeks nie uwzględniał *expressis verbis* współuczestnictwa koniecznego, jednak po pewnych wahaniach w piśmiennictwie przyjęto, że jest to występujący w praktyce szczególnie przypadek współuczestnictwa jednolitego³⁰.

W wyniku noweli wprowadzonej do Kodeksu ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 38, poz. 349) w polskim procesie cywilnym pojawiła się w art. 228³¹, znana wczesnemu procesowi rzymskiemu, *exceptio pluris litis consortium*³¹. Zgodnie z tym przepisem rozprawa ulegała odroczeniu, gdy wyszło na jaw, że w sprawie nie występują w charakterze pozwanych wszystkie osoby, przeciwko którym sprawa powinna się toczyć łącznie. Jeżeli osoby te nie zostały zapozwane, sąd wzywał je do wzięcia udziału w sprawie w sposób zastępujący pozwanie³².

²⁵ Szerzej o udziale osób trzecich w procesie cywilnym, w ujęciu prospektywnym, napisał P. Rylski, *Udział osób trzecich w procesie cywilnym – perspektywa kodyfikacyjna*, (w:) K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, Warszawa 2014, s. 103.

²⁶ J. Jodłowski, *Z zagadnień polskiego procesu cywilnego*, Warszawa 1961, s. 14; J. Gudowski, *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro*, (w:) A. Nowicka (red.), *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu*, Poznań 2005, s. 1016.

²⁷ Art. 15 rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r., § 11 i n. austriackiego kodeksu postępowania cywilnego z 1985 r. oraz § 59 i n. niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego z 1879 r., a także § 37 i 38 procedury cywilnej zuryskiej z 1913 r. oraz § 36 i 37 procedury cywilnej berneńskiej z 1918 r.

²⁸ Art. 63 i 64 według tekstu jednolitego z 1950 r. (Dz.U. nr 43, poz. 394, z późn. zm.).

²⁹ Art. 66 i n. według tekstu jednolitego z 1950 r. (Dz.U. nr 43, poz. 394, z późn. zm.).

³⁰ Np. W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza*, Warszawa–Łódź 1946, s. 86; W. Siedlecki, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 18–28 stycznia 1949 r.*, C 822/48, „Państwo i Prawo” 1950, z. 1, s. 100; W. Siedlecki, (w:) J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958, s. 290; S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 95. Por. także J. Szreter, *Charakter prawny uczestnictwa sporu lokatora i sublokatora (Przyczynek do teorii spółuczestnictwa jednolitego)*, „Palestra” 1933, nr 8, s. 487.

³¹ Art. 220 według tekstu jednolitego z 1950 r. (Dz.U. nr 43, poz. 394, z późn. zm.).

³² Por. W. Broniewicz, J. S. Piątkowski, *Zagadnienie współuczestnictwa koniecznego w procesie cywilnym na tle wykładni art. 220 k.p.c.*, „Nowe Prawo” 1953, nr 7, s. 22; J. Krajewski,

W pracach nad projektem powojennego Kodeksu postępowania cywilnego problematyka współuczestnictwa procesowego była oczywiście stale obecna, a zgłaszane koncepcje nie odbiegały zasadniczo od modelu ukształtowanego przed wojną³³. Były jednak trzy istotne odstępstwa (nowości), z których dwa znalazły się w nowym Kodeksie. Chodzi o odrębne, wyraźne unormowanie współuczestnictwa koniecznego (art. 72 § 2), głównie dlatego, aby możliwy był udział w postępowaniu sądowym uczestnika koniecznego podlegającego państwowemu arbitrażowi gospodarczemu, a więc co do którego droga sądowa była niedopuszczalna. W braku tego unormowania strony połączone węzłem współuczestnictwa koniecznego, podlegające jurysdykcji różnych organów, byłyby w ogóle pozbawione ochrony prawnej³⁴. Drugą innowacją było szerokie unormowanie przekształceń podmiotowych (art. 194–198), obejmujące dużo liczniejsze, także rodzajowo, przypadki dopozwania niż przewidywał to art. 220 dawnego Kodeksu, nieznany przed wojną, dodany do Kodeksu – o czym już wspomniano – nowelizacją z 1950 r. jako art. 228¹ ³⁵. Przepisy o przekształceniach podmiotowych znacznie zdynamizowały postępowanie cywilne, ale też wprowadziły wiele nieznanych wcześniej komplikacji i wątpliwości.

Nie znalazła się natomiast w nowym Kodeksie cywilnym konstrukcja współuczestnictwa specjalnego (szczególnego), proponowanego w art. 52 projektu z 1955 r.³⁶, nieznanego wcześniej polskiemu ustawodawstwu i nieopatrzonego przez projektodawcę jakąkolwiek nazwą identyfikującą, opartego na ogólnej wspólnotocie praw, interesów oraz skutków mającego zapaść orzeczenia. Przepis ten przewidywał obowiązek sądu wezwania do udziału w sprawie wszystkich osób, które z „istoty sprawy” powinny w niej uczestniczyć i mógł lub powinien dotyczyć ich wynik postępowania. Chodziło o osoby, w stosunku do których „orzeczenie rozstrzygające istotę sprawy może być skuteczne i dotyka ich praw”. W uzasadnieniu projektu podkreślano, powołując się także na względy ekonomii

Zapoznanie w świetle art. 220 k.p.c., „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1955, nr 6, s. 25; Z. Dorf, *Stosowanie przepisu art. 220 k.p.c. w sprawach z powództwa wzajemnego*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1957, nr 2, s. 39; W. Broniewicz, *Jeszcze w sprawie art. 220 § 2 k.p.c.*, „Nowe Prawo” 1958, nr 12, s. 54; S. Włodyka, *„Zmiana” strony pozwanej w procesie cywilnym*, „Nowe Prawo” 1960, nr 12, s. 1565.

³³ Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1960, s. 13; Projekt kodeksu postępowania cywilnego oraz przepisów wprowadzających, Warszawa 1964, s. 13 i 217.

³⁴ Po likwidacji państwowego arbitrażu gospodarczego art. 72 § 2 został zmieniony w taki sposób, aby umożliwić rozpoznawanie spraw gospodarczych z udziałem współuczestnika koniecznego będącego podmiotem gospodarczym (przedsiębiorcą) poza postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1995 r., I CRN 105/95, niepubl.).

³⁵ Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. nr 38, poz. 349).

³⁶ Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1955, s. 12.

procesowej, że wezwanie może dotyczyć zarówno osób mających wystąpić po stronie powodowej, jak i stronie pozwanej³⁷.

Idea projektowanego art. 52 nie zaginęła jednak, jej echa bowiem odezwały się najpierw w ustawie z dnia 17 czerwca 1959 r. o współodpowiedzialności majątkowej pracowników za niedobory w przedsiębiorstwach obrotu towarowego³⁸, a następnie we wprowadzonych do Kodeksu przepisach o przekształceniach podmiotowych³⁹. Szanując fundamentalną, starorzymską zasadę, że nikogo nie można zmusić do dochodzenia swoich praw (*nemo invitus agere cogitur*)⁴⁰, poniechano jednak możliwości wezwania z urzędu osoby niebiorącej udziału w sprawie, wbrew jej woli, w charakterze powoda (art. 196)⁴¹.

II. Od chwili wejścia w życie Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. instytucja współuczestnictwa procesowego znalazła od razu szerokie zastosowanie, co było nie tylko efektem jej klarownego i „systemowego” unormowania, ale także wyjścia naprzeciw dynamizującym się, oczekującym na taką regulację stosunkom społeczno-prawnym⁴². Nie ulega jednak wątpliwości, że stała się ona także – z różnych powodów – jednym z najtrudniejszych teoretycznych, dogmatycznych i praktycznych zagadnień prawa procesowego cywilnego, co ilustrują liczne wypowiedzi piśmiennictwa, zwłaszcza dotyczące przekształceń

³⁷ Projekt kodeksu postępowania cywilnego... 1955, s. 142, 143. Można zaryzykować tezę, że proponowane rozwiązanie – niezależnie od jego motywów – od strony podmiotowej zbliżało proces do postępowania nieprocesowego albo też zacierało jedną z istotnych dzielących te postępowania różnic.

³⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 1966 r., nr 52, poz. 319, z późn. zm. Zgodnie z art. 13 § 1 tej ustawy, jeżeli w toku postępowania przed sądem ujawniło się, że za powstanie niedoboru odpowiadają oprócz osób pozwanych także inni pracownicy zatrudnieni w sklepie lub pełniący inne funkcje w przedsiębiorstwie (dyrektor, członek zarządu, główny księgowy), sąd wzywał tych pracowników do wzięcia udziału w sprawie w charakterze pozwanych. W tym wypadku, inaczej niż na podstawie art. 220 d.k.p.c., współuczestnictwo między pozwanymi powstawało wyłącznie na podstawie decyzji sądu, a związek między pozwanymi mógł być całkiem luźny.

³⁹ Współuczestnictwo konieczne niewynikające ze stosunku prawnego wprowadzały także przepisy o ubezpieczeniach gospodarczych (por. § 18 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 1968 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, Dz.U. nr 15, poz. 89, albo § 20 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1974 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, Dz.U. nr 46, poz. 274, oraz § 12 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 1990 r. w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego, Dz.U. nr 89, poz. 526). Por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1996 r., III CZP 184/95, OSNC 1996, nr 7–8, poz. 91.

⁴⁰ Np. W. Miklaszewski, *Wykład postępowania cywilnego...*, s. 34.

⁴¹ S. Włodyka, *Podmiotowe przekształcenie...*, s. 69.

⁴² Regulacja współuczestnictwa procesowego w dawnym Kodeksie postępowania cywilnego wychodziła raczej z założenia stabilności stron procesu i sprzyjała temu zjawisku. Por. E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932, s. 265 i n.; W. Miszewski, *Spółuczestnictwo w postępowaniu spornym*, „Nowy Proces Cywilny” 1933, nr 9, s. 257, „Nowy Proces Cywilny” 1933, nr 10, s. 289; S. Gołąb, *Uczestnictwo w sporze*, „Głos Prawa” 1934, nr 6, s. 355, „Głos Prawa” 1934, nr 7–8, s. 413.

podmiotowych, oraz bogata judykatura Sądu Najwyższego⁴³. Najwybitniejszym bez wątpienia osiągnięciem naukowym w tej dziedzinie stała się monografia Marii Jędrzejewskiej⁴⁴, poprzedzona kilkoma innymi opracowaniami o charakterze przyczynkarskim⁴⁵. Dzieło Marii Jędrzejewskiej do dzisiaj stanowi fundamentalny wkład do badań nad współuczestnictwem procesowym, do którego stale wracają inni autorzy i na którym nieustannie opiera swoje orzeczenia Sąd Najwyższy⁴⁶.

Model współuczestnictwa procesowego jest w poszczególnych ustawodawstwach kształtowany różnie, na ogół jednak przyjmuje się, że dokonany przez prawodawcę podział ma charakter zamknięty⁴⁷. Tak jest w zasadzie w systemie polskiego prawa procesowego, który – w zależności od metody ujęcia – przewiduje współuczestnictwo czynne, bierne i mieszane, formalne i materialne, „zwykłe” i jednolite, dowolne i konieczne, pierwotne i następcze, a także bezkolizyjne i konkurencyjne⁴⁸. W ostatniej dekadzie w ustawodawstwie polskim pojawił się jeszcze jeden typ współuczestnictwa, a raczej *quasi*-współuczestnictwa procesowego, unormowanego poza Kodeksem postępowania cywilnego, opartego na koncepcji *class action*⁴⁹. Chodzi o postępowanie grupowe unormowane w ustawie z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2010 r., nr 7, poz. 44). Mimo mnogości osób dochodzących swoich rosz-

⁴³ Współuczestnictwo procesowe zadomowiło się także w postępowaniu sądowoadministracyjnym (art. 51 z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1302, z późn. zm.). Por. B. Barut-Skupień, *Współuczestnictwo procesowe w postępowaniu cywilnym i sądowoadministracyjnym*, Warszawa 2014).

⁴⁴ M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe. Istota – zakres – rodzaje*, Warszawa 1975.

⁴⁵ M. Jędrzejewska, *Nowe formy współuczestnictwa procesowego w kodeksie postępowania cywilnego*, (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 105; M. Jędrzejewska, *Nowe wypadki sukcesji procesowej*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s. 857; M. Jędrzejewska, *Interwencja uboczna samoistna*, „Państwo i Prawo” 1971, z. 10, s. 578; M. Jędrzejewska, *Podmiotowe przekształcenia procesu cywilnego a interwencja uboczna*, „Nowe Prawo” 1972, nr 2, s. 224; M. Jędrzejewska, *Rozszerzona prawomocność wyroków a rodzaje współuczestnictwa*, „Studia Iuridica” 1976, t. V, s. 111.

⁴⁶ Oczywiście, nie można pomijać cennego dorobku także innych autorów, a wśród nich zwłaszcza S. Włodyki.

⁴⁷ M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 226.

⁴⁸ Np. A. Barańska, *Współuczestnictwo materialne w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, seria I, 1973, z. 6, s. 60; M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 259. W niektórych opracowaniach i podręcznikach ten podział lub określenia rodzajów współuczestnictwa nieco się różnią, jednak rozbieżności te nie wprowadzają istotnych różnic merytorycznych (por. np. S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 95).

⁴⁹ W. Katner, M. Krakowiak, *Polska class action – wybrane zagadnienia prawa materialnego i postępowania cywilnego*, (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, Warszawa 2011, s. 341.

czeń, po stronie powodowej w istocie występuje wyłącznie reprezentant grupy, co oczywiście nie wyłącza klasycznego współuczestnictwa po stronie pozwanej⁵⁰.

Analizując kodeksowy „ekskluzywizm” systemu współuczestnictwa, Maria Jędrzejewska trafnie zwróciła uwagę – powołując się na doświadczenia niemieckie i austriackie – że mimo wysoce „wyspecjalizowanych”, ustanowionych przez prawodawcę rodzajów współuczestnictwa, problem jego zasięgu wymaga dodatkowego rozważenia⁵¹. Efektem tych rozważań jest konkluzja o występowaniu w postępowaniu cywilnym – obok przejawów współuczestnictwa unormowanego w art. 72 i n. k.p.c. – także współuczestnictwa „nienazwanego”, wymykającego się normatywnym podziałom, spełniającego jednak wszystkie albo większość wymagań stawianych współuczestnictwu procesowemu⁵². Podstawowym argumentem, na który powołała się Maria Jędrzejewska, był § 11 austriackiego kodeksu postępowania cywilnego, który w swojej wstępnej części – przed podaniem definicji współuczestnictwa materialnego i formalnego – wyraźnie zastrzega, że współuczestnictwo procesowe obejmuje również przypadki współdziału (*Streitgenossen*) wynikające także z innych ustaw⁵³. Oznacza to, że ustawodawca założył wprost, iż definicja zawarta w kodeksie nie

⁵⁰ P. Grzegorzczak, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Ogólna charakterystyka*, Warszawa 2011, s. 57 i n.; T. Zembrzusi, *Architekt w postępowaniu grupowym, czyli powództwo o ustalenie odpowiedzialności pozwanego*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016, s. 762.

⁵¹ M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 227.

⁵² W piśmiennictwie pojawiają się wypowiedzi (np. B. Barut-Skupień, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 24; B. Czech, (w:) A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa 2014, s. 298; J. Świeczkowski, *Współuczestnictwo w postępowaniu egzekucyjnym*, (w:) J. Świeczkowski (red.), *Wszelkie prawo stanowione jest dla ludzi. Księga Jubileuszowa Sędziego Doktora Zbigniewa Szczurka*, Gdańsk 2015, s. 473) utożsamiające współuczestnictwo „nienazwane” ze współuczestnictwem „konkurencyjnym”, co należy uznać za nieporozumienie.

Współuczestnictwo konkurencyjne ma swą dość oczywistą konotację wynikającą z tego, że w niektórych sytuacjach występuje swoista negatywna „konkurencja” legitymacji czynnej lub biernej (por. art. 194 § 1 i 2 oraz art. 196 k.p.c.). Współuczestnictwo konkurencyjne stoi w opozycji do współuczestnictwa „niekonkurencyjnego”, czyli „bezkolizyjnego”, a określenie „nienazwane” można by uznać za celne tylko dlatego, że nazwy „konkurencyjne” nie użyto w Kodeksie postępowania cywilnego; wtedy jednak tym mianem należałoby określać jeszcze kilka innych rodzajów współuczestnictwa nieznajdujących w Kodeksie swego normatywnego określenia. Por. trafne uwagi: J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014, s. 209. Trafnie także kwestię tę ujmuje T. Zembrzusi, (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, Warszawa, s. 278, podkreślając, że współuczestnictwo konkurencyjne funkcjonuje w ramach współuczestnictwa nienazwanego.

⁵³ Posługuję się tekstem austriackiego kodeksu postępowania cywilnego publikowanym na portalu *Rechtsinformationssystem des Bundes* (<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699&ShowPrintPreview=True>, dostęp: 20.07.2018 r.).

wyczerpuje wszystkich przypadków współuczestnictwa, zatem jest ono możliwe lub konieczne w każdym wypadku, w którym ustawa dopuszcza lub przewiduje występowanie mnogości podmiotów po którejkolwiek ze stron procesu⁵⁴. Choć niemiecki kodeks postępowania cywilnego nie zawiera podobnej regulacji (por. § 59–71)⁵⁵, również w doktrynie niemieckiej dostrzeżono, że w określonych przypadkach uzasadnione i niezbędne jest wykraczanie poza sztywne kodeksowe ramy współuczestnictwa⁵⁶.

W polskim Kodeksie postępowania cywilnego, mimo pozornie zamkniętego katalogu rodzajów i przypadków współuczestnictwa, także można znaleźć liczne unormowania wykraczające lub pozwalające wykroczyć poza ten katalog. Chodzi np. o art. 841 k.p.c., który w ramach powództwa ekscydencyjnego (interwencyjnego) samodzielnie – w oderwaniu od art. 72 § 2 k.p.c. – ustanawia współuczestnictwo konieczne (jednolite) wierzyciela oraz dłużnika zaprzeczającego prawu powoda⁵⁷. Przyjmuje się, że przy wielości wierzycieli, którym wspólnie przysługują uprawnienia wynikające z tytułu wykonawczego, także powództwo przewidziane w art. 840 § 1 k.p.c. powinno być wytoczone łącznie przeciwko wszystkim tym wierzycielom; zachodzi wtedy wypadek współuczestnictwa koniecznego po stronie pozwanej⁵⁸. Podobne skutki wynikają z art. 56 § 1 *in fine* k.p.c., przewidującego współuczestnictwo jednolite jako relację procesową między prokuratorem, który wytoczył powództwo na rzecz określonej osoby, a tą osobą, jeżeli wstąpiła do sprawy⁵⁹. Swoiste przejawy współuczestnictwa powstają zresztą także w każdym innym przypadku przystąpienia do sprawy przez organizacje pozarządowe, państwową inspekcję pracy, rzecznika konsumentów lub

⁵⁴ W. Godlewski, *Austriackie prawo procesowe cywilne. Podręcznik systematyczny dla nauki i praktyki*, Lwów 1900, s. 141.

⁵⁵ Korzystam z tekstu publikowanego na portalu *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* (<https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>, dostęp: 20.07.2018 r.).

⁵⁶ M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 227 i 228, oraz powołane tam piśmiennictwo.

⁵⁷ Por. np. F. Zedler, *Powództwo o zwolnienie od egzekucji*, Warszawa 1973, s. 68 i n.; J. Korzonek, *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część druga*, t. 1, Kraków 1934, s. 646; H. Pietrkowski, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016, s. 385. Por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1977 r., IV CZ 133/77, niepubl.

⁵⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 1972 r., III CRN 157/72, OSNCP 1973, nr 4, poz. 69. Swoisty przypadek współuczestnictwa, wymagający jednak aktu przypozwania (art. 84 k.p.c.), przewiduje art. 887 § 2 w związku z art. 893, 902 i 909 k.p.c. S. Włodyka nazwał ten przypadek „wciągnięciem do procesu dodatkowych osób” (S. Włodyka, *Strony w procesie cywilnym – art. 55–97 i 194–198 k.p.c.*, Warszawa–Katowice 1966, s. 93).

⁵⁹ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2007 r., V CSK 60/07, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 23, z głosem T. Zembrzuskiego, OSP 2008, nr 2, poz. 22. Por. także uwagi R. Obrębskiego, określającego – w ślad za M. Jędrzejewską – współudział prokuratora i osoby wstępującej do sprawy mianem wielopodmiotowości procesowej (R. Obrębski, *Zdolność sądowa w znaczeniu materialnym*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016, s. 762).

inne upoważnione w tam zakresie podmioty (art. 61 § 2, art. 63¹ lub 63³ k.p.c.)⁶⁰. Prowadząc rozważania nad współuczestnictwem „nienazwanym”, wykraczającym poza przypadki reglamentowane w art. 72 k.p.c., Maria Jędrzejewska wskazała także na kilka przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 133, 140 i 141)⁶¹.

Trzeba dodać, że szeroką płaszczyznę pozwalającą na uformowanie lub rozszerzenie zakresu współuczestnictwa procesowego stwarza art. 195 k.p.c., nakazujący sądowi podjęcie czynności mających na celu wezwanie do wzięcia udziału w sprawie wszystkich osób, których udział w sprawie jest konieczny, bez określenia – co trzeba stanowczo podkreślić i co ma, jak się okaże, istotne znaczenie – skąd ta „konieczność” ma wynikać; czy z wyraźnego przepisu prawa pozytywnego⁶² czy z istoty stosunku materialnoprawnego, będącego przedmiotem osądu, czy może także z „natury rzeczy”, a więc z natury prawnej (właściwości i celu) dochodzonego powództwa (żądania, roszczenia)⁶³.

Problem współuczestnictwa nienazwanego – w jego esencjonalnej, skondensowanej, dogmatycznej postaci – omijał orzecznictwo Sądu Najwyższego, a przynajmniej w takim kształcie i ujęciu, który wymagał i dał asumpt jednoznacznej, analitycznej wypowiedzi jurysdykcyjnej. Taki przypadek – tak przynajmniej został zakwalifikowany – pojawił się jednak kilka miesięcy temu na gruncie problematyki wieczystoksięgowej i został przez Sąd Najwyższy rozstrzygnięty, zasługuje zatem na specjalne uwypuklenie oraz omówienie w całym, nakreślonym wyżej kontekście współuczestnictwa procesowego, a nie tylko na tle okoliczności konkretnej sprawy.

III. Funkcja, jaką pełnią księgi wieczyste w systemie prawa, jest oczywista i nie wymaga szerszych eksplikacji. Są publicznym, powszechnym, jawnym i ogólnodostępnym – dzisiaj już z informatyzowanym – rejestrem przedmiotowo-podmiotowym, prowadzonym w celu ewidencjonowania i utrwalania stanu prawnego nieruchomości, stanowiąc oficjalne, urzędowe, uzbrojone w domniemanie prawdziwości źródło informacji o tym, komu i jakie prawa przysługują do określonej nieruchomości. Obok tych podstawowych funkcji wymienia się funkcję ochronną, prewencyjną, dowodową i kilka innych⁶⁴. Nie ulega wątpliwości,

⁶⁰ Por. także art. 454 § 2–4 i art. 1028 § 4 k.p.c.

⁶¹ Por. także art. 66, 70 § 2 i art. 82 k.r.o.

⁶² Np. art. 266 k.s.h. ustanawiający współuczestnictwo konieczne i jednolite po obu stronach procesu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1997 r., II CKN 31/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 116, z glosami A. Szumańskiego, OSP 1997, nr 11, poz. 208, J. Kozaka, OSP 1997, nr 11, poz. 208, oraz z komentarzem M. Litwińskiej, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 1, s. 35. Por. K. Strzelczyk, *Legitymacja procesowa i współuczestnictwo w sporze o wyłączenie współnika spółki z o.o.*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016, s. 569 i n.

⁶³ S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 103.

⁶⁴ Art. 1–22 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1007, z późn. zm. – dalej: ustawa o księgach wieczystych.

że informacje zawarte w księgach wieczystych oddziałują intensywnie nie tylko na stosunki prywatnoprawne, w tym na skuteczność i pewność obrotu prawnego, ale także mają istotne znaczenie publicznoprawne⁶⁵, które wynika choćby z tego, że jednym z podstawowych zadań praworządnego państwa jest – niezależnie od strzeżenia interesów fiskalnych – troska o bezpieczeństwo prawne obywateli (osób prawnych) gwarantowane pewnością obrotu oraz aktualnością i „wieczystością” wpisów, a także ich „publiczną wiarą”⁶⁶.

Łączenie funkcji publiczno- i prywatnoprawnych nie jest w prawie cywilnym zjawiskiem powszechnym, stosunkowo jednak często występuje na obszarze prawa rzeczowego, czego przykładem jest – bardzo bliskie funkcji ksiąg wieczystych – znaczenie granic nieruchomości gruntowych. Granice te określają terytorialny zasięg prawa własności nieruchomości oraz pozwalają na ich identyfikację, co ma istotne znaczenie w dziedzinie prawa prywatnego, a jednocześnie – co jest domeną prawa publicznego – stanowią podstawowy element dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej, umożliwiając m.in. istnienie jednolitego systemu informacji o gruntach, budynkach i lokalach. Z tego względu nie tylko właściciele sąsiednich nieruchomości, ale także państwo ma interes w trosce o stan granic nieruchomości, zarówno w sferze dokumentacyjnej (państwowy zasób geodezyjny i kartograficzny), jak i w naturze, czyli na gruncie, np. przez tworzenie i ochronę systemu znaków granicznych⁶⁷.

Jednym z kluczowych przepisów ustawy o księgach wieczystych jest jej art. 5, strzegący pewności obrotu nieruchomościami, potwierdzający normatywnie tkwiącą w systemie wieczystoksięgowym co najmniej od dwu wieków⁶⁸ zasadę rękojmi wiary publicznej⁶⁹ ksiąg wieczystych, tzn. swoistą moc tych ksiąg wyra-

⁶⁵ Sąd Najwyższy podkreślał to niejednokrotnie (por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2010 r., III CZP 134/09, OSNC 2010, nr 10, poz. 131, lub uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 76/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 113).

⁶⁶ „Wiara publiczna” to efekt zasady wiarogodności ksiąg wieczystych (*Publizitätsprinzip*). W XIX-wiecznej polskiej literaturze prawniczej posługiwano się zasadniczo terminem „wiarogodność ksiąg” (por. np. E. Till, *Prawo prywatne austriackie. Nauki ogólne*, t. II, Lwów 1892, s. 96; F. Zoll, *Księgi gruntowe (hipoteczne, wieczyste)*, (w:) H. Konic (red.), *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego. Tom I. Agent handlowy – księgi handlowe*, Warszawa 1931, s. 558; F. Zoll, *Referat przygotowawczy do prac nad skodyfikowaniem jednolitego prawa ksiąg ziemskich (ksiąg hipotecznych, gruntowych, wieczystych)*, obejmujący główne zarysy projektu ustawy z objaśnieniami, Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Podsekcja II Prawa Cywilnego, t. I, nr 1, s. 36, 58 i 59).

⁶⁷ Np. art. 152 k.c., art. 15 i n. ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1629, z późn. zm., oraz rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 kwietnia 1999 r. w sprawie ochrony znaków geodezyjnych, grawimetrycznych i magnetycznych, Dz.U. nr 45, poz. 454, z późn. zm. Por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2017 r., III CSK 279/16, OSNC 2018, nr 4, poz. 44.

⁶⁸ B. Jelonek-Jarco, *Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych*, Warszawa 2011, s. 19 i n.

⁶⁹ „Rękojmia wiary publicznej” to nieco archaiczny odpowiednik urzędowej gwarancji wiarogodności.

zającą się tym, że w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto przez czynność prawną z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe⁷⁰. dopełnieniem tego przepisu jest art. 10, kształtujący – obok kilku innych norm ustawy o księgach wieczystych, w tym zwłaszcza art. 31 i 35 – także zasadę jawności ksiąg wieczystych oraz pewności i aktualności zawartych w nich wpisów. Wyposaża on osobę, której prawo – w rzeczywistości jej przysługujące – nie jest wpisane lub jest wpisane błędnie albo jest dotknięte wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia, w uprawnienie do żądania usunięcia tej niezgodności. Zgodnie z art. 13 § 1 k.p.c. sprawy wszczęte takim żądaniem są rozpoznawane w trybie procesu⁷¹ i – gdy dotyczą prawa współwłasności wpisanego w dziale II księgi wieczystej – zazwyczaj gromadzą po jednej, drugiej lub obu stronach kilka lub więcej osób zainteresowanych. Współuczestnictwo procesowe w tych właśnie sprawach budziło od wielu lat liczne problemy jurysdykcyjne, rozwiązywane *ad casu* bardziej lub mniej przekonująco, nigdy jednak nie dostarczając odpowiedzi, która mogłaby stać się uniwersalną receptą. Problemy wynikały głównie z tego, że współwłaściciel domagający się wpisu w dziale II praw osób innych współwłaścicieli powinien pozwać wszystkich współwłaścicieli, których prawa nie były wpisane lub były wpisane wadliwie, ale tego nie czynił, albo z tego, że po stronie powodowej nie wystąpiły wszystkie osoby do tego uprawnione (art. 10 ustawy o księgach wieczystych i art. 626² § 5 k.p.c.), a po stronie pozwanej wszystkie inne osoby, których prawa są wpisem dotknięte lub podlegają wpisowi. Powstawało wtedy pytanie, czy wszystkie te osoby muszą brać udział w procesie, w jakich rolach i jaki rodzaj współuczestnictwa ich łączy.

Z tymi problemami łączyła się jeszcze jedna istotna i trudna do rozstrzygnięcia kwestia, tj. czy wytoczenie przez jednego ze współwłaścicieli powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym na rzecz także innych współwłaścicieli jest upoważniającą do dokonania tego aktu czynnością zachowawczą w rozumieniu art. 209 k.c. Kwestia ta – w opisaney sytuacji – była oceniana jako fundamentalna dla oceny czynnej legitymacji procesowej współwłaściciela, zwłaszcza że w piśmiennictwie i judykaturze przyjmuje się na ogół, że jeżeli wystąpienie z powództwem stanowi czynność zmierzającą do zachowania wspólnego prawa, to po stronie powodowej nie dochodzi do współuczestnictwa koniecznego. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że współuczestnictwo konieczne powstaje wszędzie tam, gdzie sytuacja prawna kilku osób jest jedna-

⁷⁰ Nawiasem mówiąc, jest to ustawowy triumf prawdy formalnej nad prawdą materialną, który bywa zarazem kosztem zadekretowanej normatywnie wiarygodności.

⁷¹ M. Walasik, *O właściwy tryb postępowania w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 7–8, s. 25. Por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., III CZP 106/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 160.

kowa w stosunku do treści żądania, a przepis szczególny nie udziela samodzielnej legitymacji procesowej każdej z tych osób lub niektórej z nich⁷².

Wprawdzie przegląd orzecznictwa i wypowiedzi doktryny pokazuje, że zdecydowanie przeważa pogląd, iż wystąpienie z roszczeniem wynikającym z art. 10 ustawy o księgach wieczystych jest czynnością zachowawczą współwłaściciela, upoważnia go zatem do samodzielnej akcji procesowej⁷³, uprawnienie to jednak – co praktyka notuje dość często – może być łatwo unicestwione sprzeciwem któregośkolwiek innego współwłaściciela⁷⁴. W takiej sytuacji dochodzenie uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym napotyka na dodatkowe trudności, stwarzając przy tym niebagatelne problemy prawnoprocesowe. Poza tym ocena, czy wniesienie powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym stanowi czynność zachowawczą, bywa – co pokazała judykatura – uzależniona od wielu innych okoliczności dodatkowo utrudniających diagnozę dotyczącą występującego w danej sprawie współuczestnictwa stron⁷⁵. Powoduje to niejednolitość ocen i – co grosza – rozbieżność orzeczeń, często osłabiającą siłę ochrony prawnej, gdyż kwestia obsady stron w tych sprawach wpływa na ich wynik, prowadząc niejednokrotnie do oddalenia powództwa, mimo jego „materialnej” zasadności. Przyczyną oddalenia jest wtedy brak interesu prawnego w dochodzeniu żądania od pozwanych

⁷² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1975 r., III CRN 288/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 211, z głosem J. Klimkiewicza, „Nowe Prawo” 1978, nr 3, s. 481. Por. M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 49; G. Rudnicki, J. Rudnicka, S. Rudnicki, (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2016, s. 443.

⁷³ Np. M. Deneka, *Księgi wieczyste. Zasady materialnoprawne*, Warszawa 2010, s. 186; H. Ciepla, E. Bałan-Gonciarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece*, Warszawa 2011, s. 44; J. Kuropatwiński, *Księgi wieczyste. Komentarz*, t. 1, Bydgoszcz 2013, s. 311; M. Warciński, *Czynności zachowawcze (art. 209 k.c.)*, „Palestra” 2013, nr 7–8, s. 141; T. Czech, *Komentarz do ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Warszawa 2014, s. 193; J. Pisuliński, (w:) J. Pisuliński (red.), *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Postępowanie wieczystoksięgowe. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 285. Por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2005 r., I CK 701/04, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2005, nr 9, s. 13, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2005 r., III CK 699/04, niepubl., lub wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r., III CSK 114/05, OSP 2007, nr 4, poz. 46, z głosem S. Rudnickiego.

⁷⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1975 r., III CRN 288/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 211, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2005 r., I CK 701/04, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2005, nr 9, s. 13, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r., III CSK 114/05, OSP 2007, nr 4, poz. 4, lub wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2014 r., II CSK 254/13, niepubl. Por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2013 r., II CSK 673/12, OSP 2014, nr 7–8, poz. 72, z krytyczną głosem E. Gniewka.

⁷⁵ Por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1960 r. – zasady prawnej – I CO 16/60, OSN 1961, nr 2, poz. 31, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1962 r., 3 CR 237/62, OSNCP 1963, nr 2, poz. 48, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1975 r., III CRN 288/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 211, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2005 r., I CK 701/04, niepubl., oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2012 r., IV CSK 210/12, OSNC-ZD 2013, nr D, poz. 74.

niebędących pełną reprezentacją osób, wobec których orzeczenie ma lub musi być skuteczne i może być wydane⁷⁶.

W dotychczasowym orzecznictwie sądy, a wśród nich Sąd Najwyższy, próbowały rozwiązywać problemy współuczestnictwa, odwołując się do kanonu kodeksowego ujętego w art. 72 i 73 k.c., co często nie przynosiło zadowalających rezultatów i stwarzało komplikacje w określaniu charakteru współuczestnictwa w ujęciu wymienionych przepisów oraz skutków procesowych powstających *ad casu* w razie nieuczestniczenia w sprawie wszystkich osób, których udział jest niezbędny⁷⁷.

W tej sytuacji konieczna okazała się próba poszukiwania niekonwencjonalnego rozwiązania prawnopprocesowego o charakterze uniwersalnym, pozwalającego rozstrzygać wszystkie przypadki omawianych roszczeń w sposób względnie jednolity, z zachowaniem najwyższego standardu ochrony praw prywatnych

⁷⁶ Przykładem jest spór – i jego skutki – dotyczący charakteru współuczestnictwa koniecznego; czy ma ono charakter materialny czy procesowy. W konsekwencji w razie wadliwej obsady stron procesowych w takich przypadkach zapadały orzeczenia o oddaleniu powództwa, albo orzeczenia o charakterze czysto procesowym, np. odrzucenie pozwu lub zawieszenie postępowania (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1934 r., C.II. 1700/34, OSP 1935, poz. 365, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1948 r., Wa.C. 50/48, „Państwo i Prawo” 1949, z. 4, s. 113, z glosą W. Siedleckiego, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18–28 stycznia 1949 r., C 822/48, „Państwo i Prawo” 1950, z. 1, s. 100, z glosą W. Siedleckiego, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 1949 r., Wa.C. 869/48, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1950, nr 3, s. 55, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1966 r., II CZ 119/65, OSPiKA 1968, nr 9, poz. 197, z notką J. K., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1997 r., II CKN 326/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 183, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1999 r., II CKN 395/98, niepubl. Por. także M. Waligórski, *Polski proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 136 i 137; S. Resich, *Podmioty procesu w nowym kodeksie postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo” 1966, nr 2, s. 149; S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 97 i n.; J. Cagara, *O niektórych wątpliwościach w stosowaniu przepisów o podmiotowym przekształceniu powództwa*, „Nowe Prawo” 1968, nr 10, s. 1488; K. Kołakowski, *Nowe formy podmiotowych przekształceń procesu cywilnego*, „Zeszyty Prawno-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości” 1968, nr 11, s. 11; M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe...*, s. 146 i n.; H. Pietrzkowski, *Przekształcenia podmiotowe w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 10, s. 30; K. Strzelczyk, *Legitymacja procesowa i współuczestnictwo w sporze o wyłączenie współnika spółki z o.o.*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio...*, s. 575. Por. również interesujące uwagi K. Weitz dotyczące w ogólności skutków braku interesu prawnego jako przyczyny oddalenia powództwa (K. Weitz, *Charakter interesu prawnego przesłanki powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.)*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016, s. 762).

⁷⁷ Por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1960 r., I CR 347/60, OSN 1962, nr 4, poz. 126, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 grudnia 1988 r., III CRN 434/88, OSNC 1991, nr 1, poz. 12, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1998 r., II CKN 695/97, niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 października 1998 r., II CKU 28/98, niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2002 r., III CKN 38/01, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2005 r., III CK 699/04, niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r., III CSK 114/05, OSP 2007, nr 4, poz. 46, i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2014 r., II CSK 254/13, niepubl.

oraz uszanowaniem publicznych funkcji ksiąg wieczystych. Taką próbę stanowi uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2017 r., III CZP 31/17⁷⁸.

IV. Sąd Najwyższy wyszedł z założenia, że niezależnie od spekulacji podejmowanych wokół art. 72 i n. k.p.c. oraz dotyczących określenia rodzaju współuczestnictwa⁷⁹, w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym – w zakresie wpisów w dziale II, gdyż ich dotyczyła sprawa i im zostały poświęcone rozważania Sądu Najwyższego – oprócz powoda, mającego własną, ustanowioną ustawowo legitymację procesową⁸⁰, muszą wystąpić wszystkie osoby, których prawa mogą być wpisem dotknięte lub podlegają wpisaniu⁸¹. Taka konkluzja wydaje się oczywista, tylko bowiem w takiej sytuacji może zapaść orzeczenie uwzględniające roszczenie – jeżeli oczywiście jest uzasadnione – skuteczne wobec wszystkich osób zainteresowanych⁸² i tylko wtedy zostaną zrealizowane wszystkie publicznoprawne funkcje ksiąg wieczystych. Konieczność udziału w sprawie wszystkich tych osób nie została w art. 10 ustawy o księgach wieczystych wysłowiona, wynika jednak z istoty sprawy w tym przepisie przewidzianej, zważywszy że współuczestnictwo w tych sprawach łączy się zazwyczaj nierozzerwalnie ze współwłasnością nieruchomości; wynika więc także z tego, że w takim przypadku wspólności prawa zasięg oddziaływania orzeczenia i jego materialnej prawomocności dotyczy wyłącznie osób występujących w sprawie⁸³.

⁷⁸ OSNC 2018, nr 4, poz. 39.

⁷⁹ Najczęściej prezentowany jest pogląd, że chodzi tu o współuczestnictwo konieczne unormowane w art. 72 § 2 k.p.c., co jednak nie wyjaśnia wszystkich problemów, a zwłaszcza tego, po której stronie procesu to współuczestnictwo występuje (np. A. Szpunar, *Roszczenie o uzgodnienie księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym*, „Rejent” 1997, nr 12, s. 16; S. Rudnicki, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 84). Na procesowe niewygody takiej diagnozy zwracał uwagę M. Walasik, *O właściwy tryb postępowania...*, s. 30 i n.

⁸⁰ Por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., III CZP 106/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 160, uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2010 r., III CZP 134/98, OSNC 2010, nr 10, poz. 131, oraz uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 76/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 113. Por. Z. Kwaśniewski, *Legitymacja czynna w postępowaniu o usunięcie niezgodności stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej*, (w:) *Ars et usus, Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005, s. 179.

⁸¹ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 października 1998 r., II CKU 28/98, niepubl., lub wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2000 r., IV CKN 71/00, niepubl.

⁸² Por. uwagi M. Jędrzejewskiej, która – w ujęciu ogólnym – prawomocność rozszerzoną wiąże wyłącznie ze współuczestnictwem jednolitym (M. Jędrzejewska, *Rozszerzona prawomocność...*, s. 111).

⁸³ Por. np. T. Dybowski, *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym (rei vindicatio – actio negatoria)*, Warszawa 1969, s. 255. Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1955 r., 2 CR 291/55, OSN 1955, nr 4, poz. 90, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1962 r., 3 CR 237/62, OSNCP 1963, nr 2, poz. 48, z głosz. S. Breyera, OSPiKA 1962, nr 12, poz. 330. W niektórych sytuacjach ustawodawca ze względów pragmatycznych wyłączył współuczestnictwo proce-

Sąd Najwyższy, podejmując omawianą uchwałę, obok sięgnięcia do dozwolonej mu ekstensywnej wykładni art. 10 ustawy o księgach wieczystych, odwołał się także, choć tego *expressis verbis* nie wysłowił, do „natury rzeczy” jako źródła współuczestnictwa, a więc do natury prawnej dochodzonego roszczenia⁸⁴. Kierował się przy tym motywami pragmatycznymi, pamiętał bowiem, że wyrok wydany w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, a w szczególności wyrok uwzględniający powództwo, musi być skuteczny i wiążący wobec wszystkich bezpośrednio zainteresowanych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 86/12, niepubl.)⁸⁵.

Zaznaczył, że w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym współuczestnictwo osób zainteresowanych może w różnych stanach faktycznych i prawnych przybierać po obu stronach procesu różne postaci współuczestnictwa unormowane w art. 72 i 73 k.p.c., a ich sytuacja procesowa względem siebie, wynikająca z różnorodności i wielokierunkowości interesów prawnych, może być zupełnie nietypowa, w związku z czym wymyka się normatywnym i doktrynalnym definicjom uczestnictwa w sporze; jest współuczestnictwem specjalnym, wynikającym bezpośrednio z istoty roszczenia przewidzianego w art. 10 ustawy o księgach wieczystych, z funkcji ksiąg wieczystych oraz z charakteru i znaczenia dokonywanych w nich wpisów⁸⁶.

Kluczowe jest także stwierdzenie Sądu Najwyższego, że ten rodzaj współuczestnictwa mieści się w hipotezie art. 195 k.p.c., który nie ogranicza się do odesłania do art. 72 k.p.c., lecz mówi szerzej o łącznym, koniecznym udziale w sprawie. W istocie tak jest, gdyż wymieniony przepis oznajmia w § 1 w sposób ogólny, że ma na względzie „osoby, których łączny udział w sprawie jest

sowe, choć wynika ono z istoty stosunku prawnego. Chodzi zwłaszcza o sprawy dotyczące członków osoby prawnej typu korporacyjnego (*scil.* spółki lub spółdzielni), których łączny udział – ze względu na ich liczbę – byłby w wielu wypadkach nieskuteczny albo bardzo uciążliwy. W takich przypadkach legitymację czynną otrzymują poszczególni członkowie, ale wydane orzeczenie jest skuteczne wobec wszystkich członków (np. art. 250 i 422 w związku z art. 254 § 1 i 4 i art. 427 § 1 i 4 k.s.h. albo art. 42 § 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1560).

⁸⁴ S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 103 i 131.

⁸⁵ Jest w tym rozumowaniu daleki odgłos przypomnianej wcześniej propozycji zawartej w projekcie Kodeksu postępowania cywilnego z 1955 r., przewidującej współuczestnictwo specjalne osób, w stosunku do których „orzeczenie rozstrzygające istotę sprawy może być skuteczne i dotyka ich praw”, a więc współuczestnictwa opartego na wspólnocie praw, interesów oraz skutków orzeczenia. Ale jest też rodzaj tęsknoty za przeniesieniem spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym do postępowania nieprocesowego.

⁸⁶ Współuczestnictwa specjalnego (współuczestnictwa *sui generis*), mimo odwołania się przez prawodawcę do współuczestnictwa jednolitego, dopatrzyła się J. Bodio w relacji między prokuratorem a osobą, na której rzecz wytoczył powództwo (glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2012 r., III CSK 204/11, „Glosa” 2014, nr 4, s. 58). Por. także M. Sychowicz, (w:) A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa 2014, s. 215.

konieczny” i do tych właśnie osób ma zastosowanie, obligując sąd do podjęcia przewidzianych w nim czynności. Nie ogranicza się zatem do współuczestnictwa koniecznego w jego klasycznej, normatywnej i dogmatycznej postaci, unormowanej w art. 72 § 2 k.p.c., co dotychczas niemal jednomyślnie przyjmowano⁸⁷.

W tej sytuacji, jeżeli w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym nie występują wszystkie osoby, których łączny udział w sprawie jest konieczny z punktu widzenia art. 10 ustawy o księgach wieczystych, sąd na podstawie art. 195 k.p.c. wzywa powoda o wskazanie w wyznaczonym terminie osób niebiorących udziału w sprawie w taki sposób, aby ich wezwanie było możliwe, a następnie wzywa te osoby do udziału w sprawie w charakterze pozwanych, kompletując w ten sposób pełną reprezentację wszystkich osób, których udział jest niezbędny. Sąd Najwyższy podkreślił, że ułożenie tych osób po jednej lub drugiej stronie procesu jest w zasadzie obojętne⁸⁸, powództwo zostanie więc oddalone, a ewentualna wadliwość wpisu w księdze wieczystej nie zostanie usunięta tylko wtedy, gdy powód tych osób nie wskaże. No ale na to nie ma już rady; w procesie zasada dyspozycyjności, chroniąca wolność decyzji w zakresie realizacji przysługujących stronie praw, jest niepodważalna. Tak czy inaczej, omawiana uchwała Sądu Najwyższego – wykorzystując tkwiące w instytucji współuczestnictwa od jej rzymskiego zarania pierwiastki pragmatyzmu i użytkowości – ogranicza do minimum wypadki prowadzenia postępowań jałowych oraz wydawania wyroków „bezużytecznych”, przed czym

⁸⁷ Np. W. Broniewicz, *Podmiotowa zmiana powództwa*, „Nowe Prawo” 1966, nr 1, s. 28 i n.; K. Piasecki, *Podmiotowe przekształcenia procesu po stronie pozwanej*, „Nowe Prawo” 1967, nr 9, s. 1108; S. Włodyka, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 136; S. Włodyka, *Podmiotowe przekształcenie...*, s. 69; K. Kołakowski, *Stosowanie w praktyce przekształceń z art. 194–198 k.p.c.*, „Palestra” 1969, nr 8, s. 79; A. Barańska, *Współuczestnictwo konieczne...*, s. 3 i n.; W. Broniewicz, *Podmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1987, z. 25, s. 123; H. Pietrkowski, *Przekształcenia...*, s. 28 i n.; P. Telenga, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 275; T. Żyznowski, (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, Warszawa 2013, s. 737; M. Jędrzejewska (aktualizacja K. Weitz), (w:) T. Erciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, s. 136; I. Kunicki, (w:) A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, Warszawa 2016, s. 653.

Por. jednak orzeczenie Sądu Wojewódzkiego dla woj. warszawskiego w Warszawie z dnia 3 grudnia 1956 r., III Cr 2424/56, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1959, nr 7–8, s. 76, który przyjął, że przewidziana w art. 220 k.p.c. (obecnie art. 195 k.p.c.) instytucja zapoznania ma miejsce wtedy, gdy legitymacja bierna przysługuje nie jednostce, lecz określonej grupie osób nie tylko z „nakazu ustawy”, ale także „z istoty spornego stosunku”. Zwraca również uwagę stwierdzenie K. Kołakowskiego, że „w sytuacjach z art. 194–197 k.p.c. możemy mieć do czynienia bądź z rzeczywistym współuczestnictwem, bądź z wypadkami, do których w istocie tylko »odpowiednio« można stosować przepisy o współuczestnictwie” (K. Kołakowski, *Nowe formy...*, s. 28).

⁸⁸ Oczywiście z tym wyjątkiem, że powodem może być – o czym była już mowa – wyłącznie osoba uprawniona do złożenia wniosku o dokonanie wpisu.

ongiś z wielką mądrością przestrzegano sądy⁸⁹. Przeciwnie, w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym dostarcza sądom uniwersalnego narzędzia do skutecznego zjednoczenia „towarzystwa sporu” bez względu na okoliczności sprawy, gwarantując ochronę interesów prawnych całego „towarzystwa” oraz – co równie ważne – realizując publicznoprawne funkcje ksiąg wieczystych⁹⁰. Stanowi tym samym remedium na większość niedostatków wynikających z tego, że sprawy te przynależą do trybu procesu⁹¹, a nie do postępowania nieprocesowego, gdzie jest ich naturalne miejsce i co już dawno trafnie podniesiono w piśmiennictwie⁹².

BIBLIOGRAFIA

- Barańska A., *Współuczestnictwo konieczne a tok procesu*, „Acta Universitas Lodzensis. Folia Iuridica” 1982, nr 9
- Barańska A., *Współuczestnictwo materialne w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” seria I, 1973, z. 6
- Barut-Skupień B., *Współuczestnictwo procesowe w postępowaniu cywilnym i sądowoadministracyjnym*, Warszawa 2014
- Baszkiewicz J., *Prawo rzymskie i prawo kanoniczne w kulturze politycznej Polski XIII i XIV stulecia*, (w:) A. Gieysztor (red.), *Historia kultury średniowiecznej w Polsce. IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Warszawie 13–15 września 1963. Referaty*, Warszawa 1963
- Breyer S., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego, Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 30 marca 1962 r.*, 3 CR 237/62, OSPiKA 1962, nr 12, poz. 330
- Broniewicz W., *Jeszcze w sprawie art. 220 § 2 k.p.c.*, „Nowe Prawo” 1958, nr 12

⁸⁹ W. Broniewicz, *Sententia inutiliter data w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 9, s. 14.

⁹⁰ Uchwała została dobrze przyjęta w judykaturze (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2017 r., III CZP 59/17, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2017, nr 10, s. 12, oraz wyrok SO w Szczecinie z dnia 28 września 2017 r., II Ca 1346/16, niepubl.).

⁹¹ Umieszczenie spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w trybie procesowym to dziedzictwo unormowań zaborczych obowiązujących na obszarze Polski (por. § 894 w związku z § 892 § 1 w ówczesnym brzmieniu niemieckiego kodeksu cywilnego z 1879 r., § 61 i n. austriackiej powszechnej ustawy o księgach gruntowych z dnia 25 lipca 1871 r. oraz art. 10 obowiązującej w Królestwie Polskim ustawy hipotecznej polskiej z dnia 26 kwietnia 1818 r.), a także wynik bezrefleksyjnego przejęcia przez ustawodawcę – opartego na tych unormowaniach – przedwojennego dorobku Komisji Kodyfikacyjnej (art. 398 projektu Prawa rzeczowego, Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Podkomisja Prawa Rzeczowego, Warszawa 1937, z. 1, s. 64, oraz art. 23 dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe, Dz.U. nr 57, poz. 319, z późn. zm.). Por. także krytyczne uwagi M. Lisiewskiego, *Hipoteka i księgi wieczyste w projekcie prawa rzeczowego – cz. I*, „Przegląd Notarialny” 1938, nr 1, s. 7, oraz M. Piekarskiego, *Księgi wieczyste w projekcie prawa rzeczowego (próba zreasumowania i uzupełnienia dyskusji)*, „Przegląd Notarialny” 1938, nr 7–8, s. 161.

⁹² M. Walasik, *O właściwy tryb postępowania...*, s. 35 i n.

- Broniewicz W., Piątowski J. S., *Zagadnienie współuczestnictwa koniecznego w procesie cywilnym na tle wykładni art. 220 k.p.c.*, „Nowe Prawo” 1953, nr 7
- Broniewicz W., *Podmiotowa zmiana powództwa*, „Nowe Prawo” 1966, nr 1
- Broniewicz W., *Podmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1987, z. 25
- Broniewicz W., *Sententia inutiliter data w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 9
- Cagara J., *O niektórych wątpliwościach w stosowaniu przepisów o podmiotowym przekształceniu powództwa*, „Nowe Prawo” 1968, nr 10
- Ciepla H., Bałan-Gonciarz E., *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece*, Warszawa 2011
- Czech B., (w:) A. Marciniak. K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa 2014
- Czech T., *Komentarz do ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Warszawa 2014
- Dajczak W., Giaro T., Longchamps de Brier F., *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009
- Deneka M., *Księgi wieczyste. Zasady materialnoprawne*, Warszawa 2010
- Dorf Z., *Stosowanie przepisu art. 220 k.p.c. w sprawach z powództwa wzajemnego*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1957, nr 2
- Dybowski T., *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym (rei vindicatio – actio negatoria)*, Warszawa 1969
- Fierich X., *Strony i ich zastępcy*, Polska Procedura Cywilna. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Postępowania Cywilnego, t. I, z. 1 i 2, Warszawa 1928
- Giaro T., *Posiadanie i prawa rzeczowe*, (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Brier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009
- Gniewek E., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2013 r., II CSK 673/12*, OSP 2014, nr 7–8, poz. 72
- Godlewski W., *Austriackie prawo procesowe cywilne. Podręcznik systematyczny dla nauki i praktyki*, Lwów 1900
- Gołąb S., *Uczestnictwo w sporze*, „Głos Prawa” 1934, nr 6, „Głos Prawa” 1934, nr 7–8; „Głos Prawa” 1934, nr 7–8
- Grzegorzczak P., *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Ogólna charakterystyka*, Warszawa 2011
- Gudowski J., *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro*, (w:) A. Nowicka (red.), *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtyśkiemu*, Poznań 2005
- Instytucje Justyniana*, tłum. C. Kunderewicz, Warszawa 1986
- Janowicz A., *O interwencji t.z. ubocznej w procesie cywilnym*, Warszawa 1882
- Jelonk-Jarco B., *Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych*, Warszawa 2011
- Jędrzejewska M. (aktualizacja K. Weitz), (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016
- Jędrzejewska M., *Interwencja uboczna samoistna*, „Państwo i Prawo” 1971, z. 10
- Jędrzejewska M., *Nowe formy współuczestnictwa procesowego w kodeksie postępowania cywilnego*, (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967
- Jędrzejewska M., *Nowe wypadki sukcesji procesowej*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6

- Jędrzejewska M., *Podmiotowe przekształcenia procesu cywilnego a interwencja uboczna*, „Nowe Prawo” 1972, nr 2
- Jędrzejewska M., *Rozszerzona prawomocność wyroków a rodzaje współuczestnictwa*, „Studia Iuridica” 1976, t. V
- Jędrzejewska M., *Współuczestnictwo procesowe. Istota – zakres – rodzaje*, Warszawa 1975
- Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014
- Jodłowski J., Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958
- Jodłowski J., *Z zagadnień polskiego procesu cywilnego*, Warszawa 1961
- Katner W., Krakowiak M., *Polska class action – wybrane zagadnienia prawa materialnego i postępowania cywilnego*, (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, Warszawa 2011
- Klimkiewicz J., *Glosa do wyroku SN z 20 października 1975 r., III CRN 288/75*, „Nowe Prawo” 1978, nr 3
- Kolańczyk K., *Prawo rzymskie*, Warszawa 1978
- Kołąkowski K., *Nowe formy podmiotowych przekształceń procesu cywilnego*, „Zeszyty Prawno-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości” 1968, nr 11
- Kołąkowski K., *Stosowanie w praktyce przekształceń z art. 194–198 k.p.c.*, „Palestra” 1969, nr 8
- Korzonek J., *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część druga*, t. 1, Kraków 1934
- Kozak J., *Glosa do wyroku SN z 19 marca 1997 r., II CKN 31/97*, OSP 1997, nr 11, poz. 208
- Krajewski J., *Zapozwanie w świetle art. 220 k.p.c.*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1955, nr 6
- Kruszelnicki Ś., *Kodeks postępowania cywilnego. Artykuły 1–507 z komentarzem*, cz. I, Poznań 1938
- Kulpińska J., *Człowiek jako istota społeczna*, (w:) Z. Krawczyk, W. Morawski (red.), *Socjologia. Problemy podstawowe*, Warszawa 1991
- Kunicki I., (w:) A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, Warszawa 2016
- Kuropatwiński J., *Księgi wieczyste. Komentarz*, t. 1, Bydgoszcz 2013
- Kwaśniewski Z., *Legitymacja czynna w postępowaniu o usunięcie niezgodności stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej*, (w:) *Ars et usus, Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005
- Lisiewski M., *Hipoteka i księgi wieczyste w projekcie prawa rzeczowego – cz. I*, „Przegląd Notarialny” 1938, nr 1
- Litewski W., *Rzymski proces cywilny*, Warszawa–Kraków 1988
- Litewski W., *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2003
- Litewski W., *Studia nad rzymskim postępowaniem kognicyjnym*, Kraków 1971
- Longchamps de Bérier F., *Spadki*, (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009
- Miklaszewski W., *Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym*, Warszawa 1885
- Miszewski W., *Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza*, Warszawa–Łódź 1946

- Miszewski W., *Spółuczestnictwo w postępowaniu spornym*, „Nowy Proces Cywilny” 1933, nr 9, „Nowy Proces Cywilny” 1933, nr 10
- Obrębski R., *Zdolność sądowa w znaczeniu materialnym*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016
- Osuchowski W., *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1966
- Piasecki K., *Podmiotowe przekształcenia procesu po stronie pozwanej*, „Nowe Prawo” 1967, nr 9
- Piekarski M., *Księgi wieczyste w projekcie prawa rzeczowego (próba zreasumowania i uzupełnienia dyskusji)*, „Przegląd Notarialny” 1938, nr 7–8
- Pietrkowski H., (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016
- Pietrkowski H., *Przekształcenia podmiotowe w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 10
- Pisuliński J., (w:) J. Pisuliński (red.), *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Postępowanie wieczystoksięgowe. Komentarz*, Warszawa 2014
- Projekt kodeksu postępowania cywilnego oraz przepisów wprowadzających, Warszawa 1964
- Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1955
- Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1960
- Rafacz J., *Dawne prawo sądowe polskie w zarysie*, Warszawa 1936
- Rafacz J., *Dawny proces polski*, Warszawa 1925
- Resich S., *Podmioty procesu w nowym kodeksie postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo” 1966, nr 2
- Rudnicki G., Rudnicka J., Rudnicki S., (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2016
- Rudnicki S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r., III CSK 114/05*, OSP 2007, nr 4, poz. 46
- Rudnicki S., *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, Warszawa 2006
- Rylski P., *Opozycja osoby trzeciej (tierce opposition) – nadzwyczajny środek zaskarżenia francuskiej procedury cywilnej*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 5
- Rylski P., *Udział osób trzecich w procesie cywilnym – perspektywa kodyfikacyjna*, (w:) K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, Warszawa 2014
- Siedlecki W., (w:) J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958
- Siedlecki W., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 18 stycznia 1949 r., C 822/48*, „Państwo i Prawo” 1950, z. 1
- Siedlecki W., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 18–28 stycznia 1949 r., C 822/48*, „Państwo i Prawo” 1950, z. 1

- Siedlecki W., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1948 r.*, *Wa.C.* 50/48, „Państwo i Prawo” 1949, z. 4
- Strzelczyk K., *Legitymacja procesowa i współuczestnictwo w sporze o wyłączenie współnika spółki z o.o.*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016
- Sychowicz M., (w:) A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa 2014
- Szpunar A., *Roszczenie o uzgodnienie księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym*, „Rejent” 1997, nr 12
- Szreter J., *Charakter prawny uczestnictwa sporu lokatora i sublokatora (Przyczynek do teorii spółuczestnictwa jednolitego)*, „Palestra” 1933, nr 8
- Szumański A., *Glosa do wyrok SN z 19 marca 1997 r.*, *II CKN 31/97*, *OSP* 1997, nr 11, poz. 208
- Świeczkowski J., *Współuczestnictwo w postępowaniu egzekucyjnym*, (w:) J. Świeczkowski (red.), *Wszelkie prawo stanowione jest dla ludzi. Księga Jubileuszowa Sędziego Doktora Zbigniewa Szczurka*, Gdańsk 2015
- Taubenschlag R., *Proces polski XIII i XIV wieku do Statutów Kazimierza Wielkiego*, Lwów 1927
- Taubenschlag R., *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*, Warszawa 1955
- Telenga P., (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012
- Till E., *Prawo prywatne austriackie. Nauki ogólne*, t. II, Lwów 1892
- Walasik M., *O właściwy tryb postępowania w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 7–8
- Waligórski M., *Polski proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947
- Warciański M., *Czynności zachowawcze (art. 209 k.c.)*, „Palestra” 2013, nr 7–8
- Waśkowski E., *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932
- Weitz K., *Charakter interesu prawnego przesłanki powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.)*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016
- Włodyka S., „Zmiana” strony pozwanej w procesie cywilnym, „Nowe Prawo” 1960, nr 12
- Włodyka S., *Podmiotowe przekształcenie powództwa*, Warszawa 1968
- Włodyka S., *Strony w procesie cywilnym – art. 55–97 i 194–198 k.p.c.*, Warszawa–Katowice 1966
- Włodyka S., *Współuczestnictwo konieczne w procesie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1967, nr 10
- Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie*, t. II, *Procedura cywilna*, tłum. A. Balasits, Lwów 1895
- Zedler F., *Powództwo o zwolnienie od egzekucji*, Warszawa 1973
- Zembrzuski T., (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, Warszawa 2013
- Zembrzuski T., *Architekt w postępowaniu grupowym, czyli powództwo o ustalenie odpowiedzialności pozwanego*, (w:) T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz (red.), *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016

- Zoll F., *Księgi gruntowe (hipoteczne, wieczyste)*, (w:) H. Konic (red.), *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego. Tom I. Agent handlowy – księgi handlowe*, Warszawa 1931
- Zoll F., *Referat przygotowawczy do prac nad skodyfikowaniem jednolitego prawa ksiąg ziemskich (ksiąg hipotecznych, gruntowych, wieczystych), obejmujący główne zarysy projektu ustawy z objaśnieniami*, Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Podsekcja II Prawa Cywilnego, Warszawa 1930, t. 1, nr 1
- Żyznowski T., (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, Warszawa 2013

PLURIUM LITISCONSORTIUM – SPECIAL JOINT PARTICIPATION IN THE CASE ON THE RECONCILIATION OF THE CONTENTS OF THE LAND AND MORTGAGE REGISTER WITH THE ACTUAL LEGAL STATUS

Summary

The author presents in a synthetic form the development of institutions of procedural joint participation, starting from the Roman civil process, with particular reference to the regulations contained in the code of civil procedure of 1930 and 1964. He focuses on the contemporary model of joint participation, discussing its types and manifestations. He proves that in addition to the types of participation regulated in the Code of Civil Procedure, there is also a place in the Polish civil proceedings for its other manifestations, including joint special unnamed joint participation, resulting from the „nature of things” or from the essence of a procedural claim submitted for judgment. He points out that a special case of special procedural joint participation appears in the case for reconciliation of the contents of the land and mortgage register with the actual legal status.

KEYWORDS

subjective transformation of the process, joint participation in civil procedure, reconciliation of the contents of the land and mortgage register with the actual legal status

SŁOWA KLUCZOWE

podmiotowe przekształcenia procesu, współuczestnictwo procesowe, uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym